

Кони Палмен - „Искрено ваш“

Седмица след погребението на Сар де Врис съм поканена да се явя в нотариалната кантора „Стигт & Ван Валдонк“. Възрастният господин Рютгер ван Валдонк ме приема в кантората си, посочва ми стол, а самият той сяда зад бюрото си. Докато ми изказва съболезнования, ръцете му лежат неподвижно върху досието на бюрото и ми минава мисълта, че под тези жилести ръце лежи книжното тяло на Сар де Врис и че това създава впечатление за бащинско покровителство, с ръцете му, така положени върху този живот. При разгръщането на досието съзирам плик с моето име върху него и веднага разпознавам почерка на жената, която от време на време изписваше провокативни твърдения по черната дъска.

– Можете да прочетете писмото на спокойствие у дома – подава ми плика нотариусът, – то е от личен характер. Мое е само задължението да ви осведомя за желанията на госпожа Де Врис, както ми ги е доверила и записала на дванайсети април тази година. Час по-късно се озовавам извън кантората в качеството си на такава, каквато никога не съм искала да бъда – официална биографка на Саломон Шварц.

Амстердам, 20 май 1999 г.

Скъпа Чарли,

С теб сме се срещали само няколко пъти, та мога да си представя колко си била учудена от поканата на моя нотариус да се явиш при него, за да научиш, че съм оставила всички събрани материали за Мон на твое разположение. Сигурно ти се е сторило и своенравно, и зловещо, че се обръщам от гроба с молба към теб. Макар и да стоя твърдо зад взетото си решение и да съм почти щастлива от това, писането на писмо за нещо отминало, което засега ми предстои, си е несвойствено преживяване за мен. Така да бъде. Ясно осъзнавам неприятната, болезнена и тъжна страна на моето напускане и не намирам достатъчно думи, с които да изразя колко съжалявам, че не съм спестила мъката на хората, които ме обичат и ме възприемат като приятелка.

Вероятно ти, както и много други като теб, ще си помислят, че не съм могла да живея без Мон, но аз вече живея без Мон повече от четири години и животът ми беше по-празен и по-тежък, ала се справях, свиквах, както с всичко се свиква.

Някои може и да си помислят, че цялата информация, която съм събрала за живота на Мон, не ми е понесла, но любовта ми към него и истината за него винаги са били равнозначни за мен, така че и това не е причината за моето решение. С риск да прозвучи патетично: с истината за мен самата в крайна сметка не мога и не искам да продължа в новия век.

Жалко, че твоето присъствие на моите лекции никога не е привличало вниманието ми. Бих искала да те бях познавала по-дълго и по-отблизо. При първия ни дълъг разговор през октомври 1998-а ти ми разказа за запознанството си с Мон във влака за Маастрихт, тогава разговорът ви се завъртя около общата ви любов към биографичните книги и как според него и според теб би изглеждала идеалната биография.

Твоята книга за моя учител Исак Спигелман е една от творбите, които дълбоко ценя. Тогава ми разказа какъв е методът ти на работа, а и ми предложи да прегледам богатия ти архив за Мон, което беше много великодушно и любезно от твоя страна. Като всички хора, които могат да се похвалят с истинска оригиналност, и ти не се страхуваше от конкуренция. Във всеки случай веднага ми стана симпатична и ми беше трудно да потисна завистта си заради твоя проект. Ти се оказа много по-освободен човек от мен. Това обаче, което най-много ме привлече у теб, беше самоувереността, с която през всички тези години, през които по такъв своеобразен начин беше познавала Мон, си оставаше същата каквато си.

Негова почитателка, така се определи ти, почитателка, която дълбоко в себе си знае, че не бива да се доближава до него.

„Винаги съм си мислила, че ако прекалено го доближа, ще се опаря“, ми каза. Веднъж опарили се, децата пак търсят огъня. Аз бях такова опарило се дете и отново се опарих. Другите жени, с които се срещнах, ми говореха, че са били пленени, завладени, погълнати от любовта си към него и че също като мен бяха надавали при това блажени страдалчески вопли.

Изминалите години ме научиха, че ми липсват необходимите независимост, освободеност и талант, за да мога да напиша биография на Мон, а от известно време знам, че нямам и бъдеще. Повярвай ми, лошо е да откриеш у себе си липса на самостоятелност, особено след като цял живот си предполагал, че притежаваш това качество. За мнозина новият век е предизвикателство, аз обаче се чувствам стара и уморена. И сега, след като си дадох сметка, че съм неспособна да работя върху биографията на Мон, в известен смисъл го изгубих за втори път и не ми достигат време, енергия и кураж за намиране на нова цел.

Ти имаш освободеността и таланта да напишеш книга за Мон. Напиши тази книга, моля те, по начина, по който си я представяше, когато през октомври ми говореше за нея и ми беше дала да прочета първите нахвърлени бележки за „Искрено ваш“. Ако след завършването на ръкописа прецениш, че е необходимо да се появи и още една, вече научна биография на Мон, както подозирам, че ще се случи, оставям на теб да избереш биографа. Както си научила от нотариуса, ще ти бъде много признателна, ако се консултираш за това с Ринус Дюбел, който е издател на Мон и държи правата върху неговото литературно наследство.

Сред материалите, които ти оставям, ще откриеш запис и дискета с моето име. Върху текста на дискетата съм работила с големи прекъсвания от деня на смъртта на Мон, а записа направих през седмицата, когато взех решението за своя край. Свободна си да използваш всичко според твоите предпочитания и нужди.

Да искам нещо след смъртта си не може да става и дума, по-скоро в моя случай ще се радвам на безсловесност, на мълчание, на нищото. И все пак с някакъв твърдоглав остатък от суета се надявам, разбира се, на упоменаване в последната глава на твоя роман.

Пожелавам ти успех.

t.t.

Сар де Врис

Колкото пъти погледна кашоните, ми се разваля настроението и ме обзема малодушие. Щом ги видя, ме хваща яд, че не знам какво да правя, после изпадам в униние. Съдържанието на кашоните представлява четирийсет касети по сто и двамайсет минути, осем дискети и седемнайсет дебели папки в четири различни цвята. Всички са етикети, по които с четливия почерк на Сар де Врис са отбелязани темата, датата, съответният човек или типът документ. Четливостта на почерка ме дразни, което означава, че ме е яд на притежателката му. Така е. Поради дълбоко вкорененото ми недоверие я подозирам в съвсем умишлен подъл ход. Правейки ми подарък, тя всъщност ме беше ограбила. Откакто наследих материалите за биографията на Саломон Шварц, изгубих желание да се занимавам с моята книга и любопитството ми към него е опорочено от намиращата се на мое разположение информация, на която изобщо не бях разчитала. Твърде много е. Спокойствието от самоограничението се стопи. Едва сега усещам колко приятна е била представата как във величествената сграда на „Херенхрахт“ някой е извършвал прилежната и скупна работа, каквато се изисква за традиционна биография

и за каквато аз нямах и нямам абсолютно никакво желание. Не че ми липсва исторически интерес, напротив, но рядко го задоволяват наличните биографии. Прадеди, баби и дядовци, къде са живели, социалното им положение, обществените им функции, разклонените родословни дървета на техните потомства и свързаните с тях безброй дати – всичко това трудно може да ме заплени.

Характерът на всеки герой се формира от историята. В зависимост от подхода представянето на даден човек може да допринесе за възстановяването на цяла епоха. Получава се от само себе си. Задълбочиш ли се в нечия душа, откриваш цяла култура. И аз исках да опозная именно душата на Саломон Шварц – дори само за да разгадая загадката на неговия гибелен чар.

От перон 2б на Централна гара Амстердам потегли влакът за Маастрихт. Денят беше декемврийски, студът пронизващ и аз пътувах в първа класа. С надежда да остана сама в купето през следващите два часа бях затворила вратите, седнала бях до прозореца, демонстративно бях метнала палтото си върху отсрещната седалка, а чантата си бях сложила на седалката до мен. Бях окупирала изцяло масичката, разположих върху нея биографията на Лени Брус, дебела тетрадка, „Амстердамец“, цигари, запалка и ябълка. За останалото разчитах на мрачния си поглед и на репутацията на цигарите „Голоаз“ и силната им миризма.

Всичко мина по план до Утрехт.

Погледнах навън и го видях, леко сгушен мургав мъж с ръце дълбоко в джобовете на черните дънки, поприведен, за да се предпази от пронизващия вятър и от хората, той гледаше право в мен изпод козирката на бейзболната си шапка.

Какво ли не виждаш и не ти минава през ум за части от секундата. Цялото ми лице пламва от стеснителност и напрежение, ясно ми е, че се изчервявам, от което положението се влошава и това също ми е ясно, но веднъж започнало, изчервяването не може да се спре. По дяволите, погледът ми се плъзна от лицето към чатала му, защо го правя, толкова е невъзпитано, обаче го правя винаги, не мога да го избегна, при това започвам да си повтарям, без да мога да се спра, с особената твърдост на беззвучно изреченото заклинание, двойствена мантра: „Ела при мен, не идвай.“ И това секва едва когато той отваря плъзгащите се врати, шумно подсмърква, навирва нос и с рязък и малко нападателен глас изкрясква:

– Е, тук е чудесно. Жена да пуши „Голоаз“ – вече почти няма такива жени. Може ли една?

Без да преиграва, внимателно подхваща палтото ми и го премества на друга седалка. Сяда срещу мен, непоносимо близо, налага се да праметна крак връз крак, за да избегна допир с краката му, обаче става по-непоносимо, защото той ме доближава още, навежда се към мен, опрял лакти на коленете си, и започва да ме обстрелва с канонада от въпроси. Този обсаден огън ще продължи без прекъсване следващите два часа. Къде отиваш? Какво ще правиш там? Ще останеш ли да преспаш? При кого? Откога го познаваш? Имаш ли връзка с него? На колко си години? С какво се занимаваш? Какво работи баща ти? А майка ти? Живи ли са? Братя, сестри? Как попадна на Лени Брус? Виждала ли си някога на живо негово изпълнение, слушала ли си негово шоу? Имаш ли приятел? Заедно ли живеете? Изневерявала ли си му? Колко често го правите?

Нещо в начина, по който гледа, ме кара да отговарям на всичките му въпроси, колкото и да са безсрамни, почти без да крия нищо, обаче именно защото той толкова много ме пита, имам чувството, че все нещо премълчавам.

Той изобщо няма представа кой седи насреща му.

Не ме пита дали го познавам.

През изминалите три години съм прочела всяко изречение, всяка буква, написана от теб, би трябвало да му кажа, всяко твое интервю по радиото, телевизията или във вестниците съм чула, видяла, прочела, записала, преснимала, архивирала, от всички жени, които си покорил, около три процента съм препитала чрез хитрост, а две от тях дори не се наложи да подпитвам, защото ги познавах много добре, поне така си мислех, преди да те бяха срещнали, едната се превърна в сянка, само чака да ѝ позвъниш и е готова по всяко време на деня и нощта да препусне към някоя хотелска стая, а другата най-много от всичко на света искаше да не се отделя от теб. От момента, в който се бяха запознали с теб, се наложи да наблюдавам с нарастващо недоумение, презрение и непонятна ревност как едната от силна, самостоятелна и остроумна се превръща в зловна, зависима, болна развалина, а другата за първи път в живота си се примири с факта, че е такава, каквато е. Аз пък вече нямаше кого да обичам, защото приятелките, които дотогава бях познавала, бяха изчезнали. Случилото се с тях ме отврати, но и ме заинтригува, както често се случва, и оттогава винаги ми се е искало да разбера каква е тази власт, властта на мъже като теб.

Но изобщо не споменавам тези неща.

Макар моето премълчано „аз“ да регистрира какво става и да ме проглушава до мозъка на костите, че мургавият мъж е чиста заплаха, това се оказва недостатъчно като защита, тъй като междувременно не мога да откъсна очи от него. Той изобщо не е красив, ако приемем Холивуд за критерий, но след петнайсетина минути в негово присъствие намирам небръснатото му лице за прекрасно, а погледа му – за най-живия, вълнуващ и проницателен поглед, който някога ми е отправян, стегнатото му тяло – привлекателно заради неговата живост и подвижност, и ми се иска дръзката му уста да не спира да говори и задава въпроси. Постоянно ме кара да се смея, от което душата ми все повече се отпуска, и както е оживен, ме прави все поспокойна и смирена, идеалната жертва.

– Аз черпя! – извиква той при звука на количката с напитки и закуски в коридора.

Без да ме пита какво искам, взима две кафета, две багети с шунка, две кутийки бира и два шоколада.

– Моята приятелка трябва да яде нещо, пропуснала си е закуската, а всеки знае, че да се пътува на гладен стомах е страшно нездравословно – заявява той на момчето, докато то търси къде да сервира чашите и кутийките върху масичката.

– Направи място, кукло – казва ми той, – иначе господинът няма как да си свърши работата. И стюардите държат на професионалната си чест, нали така, млади човече? Заповядай, не ми връщай – подава му банкнота и няколко монети.

По изражението на лицето на момчето си личи, че бакшишът е голям.

– Приятно ти е с мен, нали? – казва Саломон Шварц и гордо оглежда сервираното.

Това беше най-хубавото пътуване с влак, което ми се беше случвало, той беше най-приятният мъж, с когото се бях запознавала, и това стана на първи декември 1995-а.

Следобед на двайсет и първи декември 1995-а разплакано вестникарче на „Амстердамец“ се подчинява на препоръката на покрусения разпространител да тръгне по маршрута си с допълнителен пакет вестници. Погледът му постоянно се спира на първа страница и всеки път му е невъзможно да проумее изписаното с едър шрифт. Непоносимо дълго му се струва за повече от секунда да гледа снимката на човека, чиято смърт след малко ще тръгне да продава по кръчмите на Амстердам.

Вестниците са дошли със закъснение и вече се стъмва, когато момчето се качва на колелото, за да поеме с ужасния си товар по своя маршрут. Докато в обичаен ден му трябват два часа и половина, за да достави на клиентите вестници, този следобед само за един час успява да продаде двойно повече и навсякъде, откъдето мине, дори и в най-шумните кръчми, при новината му се възцарява кратка, но дълбока тишина. По

кафенета и барчета масово се купуват вестници, за да може после всеки сам някъде на по-скрито място да се вгълби смаян в написаното.
– И него съсипаха негодниците значи – смотолевя старец на бара.